

سال اول، شماره اول، بهار و تابستان 1392
تاریخ دریافت: 1391/8/3 تاریخ تأیید نهایی: 1391/12/12
صص: 115-137

تحلیل اثرات کالبدی گسترش خانه‌های دوم بر روستاها، مطالعه موردی: دهستان شیرکوه، استان یزد

محمد رضا رضوانی¹، استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی جغرافیا، دانشگاه تهران، ایران
حمیدرضا باغیانی، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، ایران
بهرام هاجری، دانشجوی کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، ایران

چکیده

احداث خانه‌های دوم، پدیده‌ی جدیدی نیست. در سال‌های اخیر ساکنین شهرهای بزرگ و مادر شهرهای ایران، نواحی کوهستانی اطراف شهرها و یا نواحی ساحلی را برای گذران اوقات فراغت و ساخت خانه‌های ویلایی انتخاب نموده‌اند. استان یزد به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص خود، از نظر جاذبه‌های طبیعی گردشگری دارای محدودیت است؛ اما دامنه‌های شیرکوه و روستاهای آن موقعیت مناسبی را برای جذب گردشگران و ایجاد خانه‌های دوم فراهم نموده است. خانه‌های دوم در این نواحی بعد از انقلاب و بویژه با رواج استفاده از اتومبیل شخصی افزایش یافته است. اوج این پدیده مربوط به دهه‌ی 80 به بعد می‌باشد. مهم‌ترین عامل در جذب گردشگران به این ناحیه، اختلاف دما با شهرهای اطراف و مسافت نسبتاً نزدیک آن است. احداث و گسترش خانه‌های دوم دارای اثرات مختلف اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی است. هدف این مقاله، بررسی پیامدهای کالبدی گسترش خانه‌های دوم در نواحی روستایی دهستان شیرکوه با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی و بکارگیری مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که خانه‌های دوم باعث بهبود وضعیت راه‌ها و گسترش فیزیکی روستاها و از سوی دیگر تخریب و کاهش سطح باغات و زمین‌های کشاورزی شده است.

کلمات کلیدی: گردشگری، خانه‌های دوم، گردشگری روستایی، اثرات کالبدی، دهستان شیرکوه.

1- مقدمه

تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان بعد از جنگ جهانی دوم به ویژه در زمینه سهولت تحرک و جابجایی در رابطه با بهبود راه‌های ارتباطی و حمل و نقل، افزایش اوقات فراغت، گسترش شهرنشینی، افزایش آلودگی محیط‌زیست، بهبود رفاه اجتماعی و امکان تخصیص بخشی از درآمد برای امور غیرضروری، موجب رواج گردشگری روستایی و به تبع آن خانه‌های دوم ابتدا در مغرب زمین و سپس در بسیاری از کشورهای جهان شد (کلوت¹، 1972). گسترش مالکیت خانه‌های دوم می‌تواند اثرات منفی بر نواحی روستایی داشته باشد.

در این رابطه وال و اسمیت (1982) معتقدند که گسترش خانه‌های دوم می‌تواند با برهم زدن زیبایی بصری روستاها و تخریب پوشش گیاهی به روستاها آسیب برساند (هال²، 2004: 25). به نظر آن‌ها با گسترش خانه‌های دوم در نواحی روستایی، به جنبه‌ی زیبایی و توازن آن‌ها توجه کمی شده است. در ایران به ویژه در نواحی نواحی روستایی و کوهستانی اطراف شهرهای بزرگ و همچنین سواحل دریای خزر از چند دهه‌ی گذشته، خانه‌های دوم یا خانه‌های تعطیلات با هدف گذرانیدن اوقات فراغت گسترش یافته است (رضوانی، 1382: 59). با توجه به ماهیت گردشگری و خانه‌های دوم و ارتباط آن با فعالیت‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی، بروز تغییرات و تحولات زیست محیطی و اثرات اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی اجتناب‌ناپذیر است، به ویژه رشد بی‌رویه و بدون برنامه‌ی خانه‌های دوم می‌تواند اثرات نامطلوبی در زمینه‌های ذکر شده ایجاد نماید (رضوانی، 1382: 59).

دهستان شیرکوه، از دهستان‌های شهرستان تفت، بدلیل قرارگیری در ناحیه‌ای مرتفع و کوهستانی و استقرار در دامنه‌های شیرکوه از نظر آب و هوایی و پوشش گیاهی، در استان یزد منطقه‌ای منحصر بفرد به شمار می‌رود. این شرایط موجب جذب گردشگران

1- Clout

2- Hall

به این ناحیه در بیشتر مواقع سال هم در فصل سرد سال بدلیل جاذبه‌های ناشی از بارش برف و هم در فصول گرم سال بواسطه‌ی دارا بودن آب و هوای معتدل و مطبوع و پوشش گیاهی مناسب و اختلاف درجه حرارت ناشی از وجود اختلاف ارتفاع با شهرها و نقاط مسکونی همجوار شده است.

با گذشت زمان و بهبود کیفیت وسایل حمل و نقل و جاده‌های ارتباطی، سفر به این ناحیه افزایش یافته است تا جایی که بویژه بعد از انقلاب، حضور گردشگران در این ناحیه به طور چشمگیری افزایش یافته و کسانی که دارای وضعیت مالی خوبی بوده‌اند اقدام به ساخت خانه‌های ویلایی در این ناحیه کرده‌اند و روزبروز بر تعداد این خانه‌ها افزوده شده است. گسترش این پدیده می‌تواند اثرات متفاوت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و کالبدی را در روستاها بدنبال داشته باشد که در این پژوهش به دنبال درک مفهوم و یافتن اثرات کالبدی گسترش خانه‌های دوم در این دهستان و در نتیجه روستاهای مرتبط با آن در این محدوده هستیم. با توجه به مباحث مطرح شده و اهمیت بررسی اثرات کالبدی خانه‌های دو سؤال زیر مطرح می‌شود:

§ شکل‌گیری و گسترش خانه‌های دوم، چه تأثیرات کالبدی بر روستاها داشته است؟

2- مروری بر ادبیات تحقیق

2-1- تعریف و مفهوم خانه‌های دوم

مباحث مربوط به تعریف خانه‌های دوم در طول دهه‌ی 1970 بسیار مورد علاقه بوده است (Galent & Tewder, 2000).

داونینگ و داور (1973) خانه‌ی دوم را به عنوان ملک شخصی و یا اجاره‌ای برای مدت کوتاه، به عنوان اقامتگاه موقتی یک خانواده که معمولاً در جای دیگری زندگی می‌کنند، تعریف می‌کنند. برخی دیگر جنبه‌ی گردشگری و تفریحی را به عنوان مهم‌ترین معیار برای تعریف خانه دوم به کار می‌برند (بیلکوس¹ و همکاران، 2008).

2-1- تعریف و مفهوم گردشگری خانه‌های دوم

گردشگری خانه‌های دوم تا دهه‌ی 1980 توجه زیادی را بدست آورد. برای مثال همراه با آثار پیشگام مانند لیونگدال¹ (1938) در سوئد یا ولف² (1951) در کانادا، بحث خانه‌های دوم بخش مهمی از تحقیقات رشته‌های جغرافیا را به خود اختصاص داده است. امروزه توجه روی رابطه میان مالکین خانه‌های دوم و ساکنین محیط روستا - همانند تأثیر مالکیت خانه‌های دوم بر توسعه‌ی روستا - متمرکز است (هالسیت³ و همکاران، 1995: 148؛ آرونسون⁴، 2005). اما عمومی‌ترین جنبه‌های گردشگری از قبیل جذابیت مقصد، انگیزه‌های خرید یک خانه دوم یا الگوهای مکانی هنوز در نظر گرفته نمی‌شوند. یکی از مهم‌ترین تفاوت‌ها میان گردشگری معمولی و گردشگری خانه‌های دوم در ارزش مالی دادن به یک مکان است که این مهم بوسیله‌ی مالکین خانه‌های دوم بوجود می‌آید (مولر و هال⁵، 2004: 15).

2-2- اثرات کالبدی خانه‌های دوم در نواحی روستایی

از اثرات گسترش خانه‌های دوم در نواحی روستایی، اثرات کالبدی است که می‌تواند هم جنبه‌ی مثبت و هم منفی داشته باشد. یکی از پیامدهای منفی، تغییر کاربری اراضی است. اگر توسعه‌ی گردشگری مطابق با اصول برنامه‌ریزی کاربری اراضی نباشد، می‌تواند مشکلاتی را در زمینه‌ی کاربری اراضی در نواحی روستایی ایجاد نماید، به طوری که تسهیلات گردشگری ممکن است زمین‌هایی را اشغال کند که برای نوع دیگری از کاربری اراضی نظیر کشاورزی مناسب است (علیقلی‌زاده، 1386: 45). به عنوان مثال در چند دهه‌ی پیش، بیشتر تفرجگاه‌های ساحلی کنونی در منطقه‌ی آسیا و اقیانوسیه، دهکده‌های کوچک و آرام ماهیگیری با باغ‌های میوه و نارگیل بودند که با

1- Ljungdahl

2- Wolfe

3- Halseth

4- Aronsson

5 - Muller and Hall

رشد سریع گردشگری شکل این اجتماعات به صورت شهرهای پرجمعیت بدون برنامه تغییر یافته است. در نتیجه کاستی‌های گوناگونی رخ داده است که برخی از آنها عبارتند از: ذخیره‌ی آب ناکافی، شبکه‌های جاده‌ای ناکارآمد که به تراکم تردد و گسترش غیراصولی جاده‌ای انجامیده است، نقص شبکه‌های ارتباطی و مخابراتی، برق‌رسانی نامطلوب و توسعه‌ی فیزیکی بدون برنامه با ساختار ناخوشایند منظره‌ی ساحل و تضاد کاربری‌های زمین (پوروخسوری، 1380: 51).

از دیگر اثرات کالبدی، اثر بر روی بخش کشاورزی است. هرمانس¹ در مطالعه‌اش بر روستایی در کمبرلیس² اسپانیا به این نتیجه رسید که اکثر اراضی مورد نظر بخش گردشگری نزدیک دریا و به لحاظ کشاورزی فاقد ارزش بوده‌اند. در واقع این فرصت، کشاورزان را قادر ساخته تا از درآمد یا عواید فروش زمین کم‌ارزش برای خرید زمین با کیفیت بالاتر و همچنین برای سرمایه‌گذاری در آبیاری و نهاده‌های اضافی کارآمد در جهت افزایش تولیدات کل کشاورزی استفاده نمایند (هرمانس³، 1981).

با این وجود بسیاری از متخصصین معتقدند که با توسعه‌ی گردشگری، معمولاً قیمت زمین افزایش پیدا می‌کند و به تغییر کاربری از اراضی کشاورزی به شکل زیرساخت‌های مرتبط با گردشگری، شهرسازی و مجتمع‌های تفریحی منجر می‌شود. قیمت کاذب زمین، کشاورزان را تشویق می‌کند تا زمین‌های زراعی را بفروشند و دیگران را نیز از خریدن اراضی به منظور تولید محصولات کشاورزی باز دارد. برخی دیگر معتقدند که رقابت بر سر اراضی، ناشی از گسترش گردشگری به عنوان عاملی کلیدی، منجر به افت تولیدات کشاورزی در نواحی خاصی شده است (بون⁴ و همکاران، 1991). درآمد پائین، طاقت‌فرسا بودن و ریسک بالای بخش کشاورزی آن را در رقابت با بخش گردشگری با مشکل مواجه می‌سازد؛ اما در مقابل، برخی دیگر

1- Hermans

2- Cambrils

3- Hermans

4 - Bowen

معتقدند که اشتغال مرتبط با گردشگری ضرورتاً مردم را به طور کامل از تولیدات کشاورزی جدا نمی‌کند، بلکه ممکن است برای زارعان به عنوان منبع مکمل درآمدی باشد (استوت^۱، 2010: 76).

از آن‌جا که تغییر کاربری اراضی کشاورزی ناشی از گسترش خانه‌های دوم نمی‌تواند تنها پیامد این پدیده در نواحی روستایی از منظر کالبدی باشد، از این رو برخی از مهم‌ترین این اثرات آورده می‌شود: ایجاد دوگانگی بافت در محیط، تغییر نوع مصالح و سبک معماری، توسعه فیزیکی روستاها، تسطیح دامنه‌ی کوه‌ها، کاهش اراضی متروک، احاطه‌ی سواحل آبی، اتصال روستاها، تغییر چشم انداز، خطر زیبایی سطحی، بهبود تأسیسات و تجهیزات، تغییرات جمعیت، تغییرات واحدهای کارگاهی و شاغلان و تغییرات در تعداد واحدهای مسکونی و تجاری (وال^۲ و همکاران، 2006: 56).

3- روش شناسی تحقیق

روش مورد استفاده در این تحقیق، توصیفی - تحلیلی بوده و داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز با استفاده از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی (پرسشنامه) گردآوری و سپس داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و با استفاده از آزمون‌های آماری مورد نیاز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. جامعه‌ی آماری این پژوهش، روستاییان (ساکنین محلی) هستند. روش بدست آوردن حجم نمونه نیز به این شرح بوده است که ابتدا از بین 15 روستای دهستان، 5 روستای طزرجان (مرکز دهستان)، جان‌برازان، زیرباغشاه، قرق و مزرعه‌آمحسن به دلیل احداث خانه‌های دوم در محدوده‌ی آن‌ها به عنوان روستاهای نمونه انتخاب گردیده‌اند و حجم نمونه از 10 درصد کل جمعیت روستاها که 1246 نفر بوده، بدست آمده که در نهایت 130 نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شده است.

1 - Stott

2 - Wall

4- پایایی و روایی ابزار تحقیق

با استفاده از آماره‌ی آزمون آلفای کرونباخ، پایایی ابزار تحقیق 0/856 بدست آمده، که در سطح نسبتاً بالایی قرار دارد. همچنین روایی پرسشنامه با استفاده از 30 نفر از متخصص و اساتید در زمینه‌ی گردشگری روستایی مورد تأیید قرار گرفته است.

5- معرفی محدوده مورد مطالعه

دهستان شیرکوه به عنوان محدوده‌ی مورد مطالعه، با 236/3 کیلومتر مربع وسعت، از دهستان‌های بخش مرکزی شهرستان تفت بوده که بین عرض‌های 31 درجه و 31 دقیقه تا 31 درجه و 39 دقیقه شمالی و 54 درجه و 5 دقیقه دقیقه تا 54 درجه و 13 دقیقه طول شرقی واقع گردیده است. مرکز این دهستان، روستای طزرجان است که در ارتفاعی بین 2200 تا 2600 متر از سطح دریا واقع شده است (فخرالدین تفتی، 1376: 22).

شکل 1- محدوده مورد مطالعه در استان یزد

(مأخذ: سازمان نقشه برداری، 1381)

6- بحث اصلی

6-1- تأثیر بر تغییر کاربری اراضی روستاها

در این مورد از شاخص‌های تغییر سطح زیرکشت اراضی کشاورزی، تغییر در تبدیل اراضی کشاورزی و کاربری اراضی، میزان تغییر در تفکیک اراضی، تغییر در تبدیل باغ به واحد مسکونی استفاده شده است. از آنجایی که اراضی کشاورزی روستاهای مورد

مطالعه، بین ارتفاع 2000 تا 2600 متر واقع شده است و این شیب تند اراضی باعث شده تا جهت تسطیح زمین، کشاورزان اقدام به تراس‌بندی اراضی کنند که این خود باعث خردشدن اراضی کشاورزی شده است. جدول (1 و 2) مساحت زمین‌های زراعی و باغی در روستاهای مورد مطالعه در دوره‌های آماری 72 و 82 را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است، مساحت زمین‌ها در روستاهای ده‌بالا با کاهش زیادی مواجه هستند که این شرایط بدلیل عرض کم دره و خشکسالی‌های متوالی می‌باشد. این مقدار زمین تنها برای کاشت علوفه و گندم به کار برده می‌شود؛ اما در روستای طزرجان وضعیت متفاوت است. طبق بررسی‌های صورت گرفته مشخص گردید که در دوره‌ی 10 ساله، بدلیل حفر چاه‌های عمیق برای تأمین آب کشاورزی، کشاورزان تشویق به احیا و کاشت زمین‌های رها شده، شده‌اند. همچنین دره‌ی روستای طزرجان نسبت به ده‌بالا دارای عرض بیشتری است که زمین‌های مناسبی را جهت کاشت محصولات فراهم کرده است.

جدول 1- مساحت اراضی زراعی به هکتار در روستاهای مورد مطالعه

روستا	اراضی کشاورزی سال 72	اراضی کشاورزی سال 82
جان‌پرازان	25/224	15
زیرباغ شاه	2/85	2
طزرجان	26/646	41
قرق	0	0
مزرعه آمحسن	31/902	15
جمع	86/452	73

مأخذ: مرکز آمار ایران، سرشماری کشاورزی، 1372 و 1382

وضعیت باغات تقریباً مشابه وضعیت زمین‌های کشاورزی است؛ اما بدلیل آن‌که درختان نسبت به گیاهان در مقابل خشکسالی پایداری بیشتری دارند، تخریب کمتری را به خود دیده‌اند. طبق بررسی‌های میدانی مشخص گردید که در سال‌های اخیر و با رواج خانه‌های دوم، روستاییان اقدام به بایر نمودن زمین‌های باغی خود کرده‌اند تا با سهولت

و بدون هیچ مشکلی بتوانند زمین‌های خود را به فروش برسانند.

جدول 2- مساحت باغات به هکتار در روستاهای مورد مطالعه

روستا	اراضی باغی سال 72	اراضی باغی سال 82
جان‌بازان	87/214	76/021
زیرباغ شاه	67/185	59/2
طزرجان	144/314	138/21
قرق	46/201	43/65
مزرعه آمحسن	89/421	79/56
جمع	434/335	396/641

مأخذ: مرکز آمار ایران، سرشماری کشاورزی، 1372 و 1382

بدلیل موقعیت خاص روستاهای مورد مطالعه و قرارگیری این روستاها در کمربند خشک و بیابانی ایران، آب و هوای این روستاها دارای نوسان بالایی است. هر چند به دلیل وجود کوه‌های مرتفع شیرکوه، این منطقه نسبت به سایر نقاط دارای بارندگی بالاتری است؛ اما در برخی از سال‌ها میزان بارندگی در این نقاط دارای افت شدیدی است. توپوگرافی خاص این ناحیه موجب شده تا روستاها از نظر وسعت باغات در وضعیت مناسبی قرار داشته باشند. سنگلاخی بودن و شیب زیاد در برخی از این روستاها موجب شده تا کشاورزان بیشتر به فعالیت‌های باغداری (بادام، گردو، گیلاس، آلبالو و...) روی آورند.

برای بررسی میزان تأثیر ساخت و سازهای جدید ناشی از خانه‌های ویلایی بر روی اراضی زراعی و باغات از دو روش استفاده گردید: الف) ابتدا از طریق روش اسنادی، وسعت اراضی کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه (باغی و زراعی) بدست آورده شد که یافته‌های چندان روشنی را بدین دلیل که عوامل جغرافیایی و محیطی تأثیرات قابل توجه‌تری را نسبت به سایر عوامل بر کاهش سطح باغات و مزارع داشته‌اند، ارائه نکرده است. بدین منظور برای دریافت میزان تأثیر ساخت خانه‌های دوم بر باغات و اراضی زراعی، سؤالاتی در پرسشنامه گنجانده شد؛ ب) استفاده از آزمون‌های آماری، که در

ادامه تشریح می‌شود.

به نظر ساکنین محلی، افزایش ساخت و سازهای ناشی از خانه‌های ویلایی موجب تخریب اراضی کشاورزی، تخریب باغات، کوچک شدن اراضی و در نتیجه کاهش تولیدات کشاورزی شده است. نتایج نشان می‌دهد که بین گسترش خانه‌های دوم و تخریب اراضی زراعی و باغی رابطه معناداری وجود دارد (جدول 3). باید این نکته را در نظر گرفت که ساکنین محلی دید مثبتی به ورود گردشگران به این منطقه ندارند. بررسی‌ها و مشاهدات نشان می‌دهد که گردشگران روزانه‌ای که در تعطیلات و آخر هفته به این محدوده وارد می‌شوند، بسیار بیشتر از مالکان خانه‌های دوم باعث تخریب اراضی زراعی و باغی می‌شوند.

اگرچه اراضی زراعی در روستاهای مورد مطالعه محدودند، اما به علت کاشت مختلط رایج در روستاها، در کنار باغداری، کاشت محصولات مورد نیاز نیز صورت می‌گیرد. بدلیل شرایط اقلیمی خاص شهر یزد و کمبود پوشش گیاهی، اکثر مالکان بعد از ساخت خانه‌ی دوم اقدام به حفظ و نگهداری باغات کرده‌اند که فعالیتی تفریحی برای آن‌ها محسوب می‌شود؛ اما این امر نیز خود باعث تخریب نیمی از مساحت باغ بدلیل انجام فعالیت‌های ساخت و سازی شده است. همچنین در سال‌های اخیر مخصوصاً در دهه‌ی 80 با افزایش قیمت زمین، کشاورزان زیادی اقدام به فروش زمین‌های بلااستفاده یا رها شده در اثر خشکسالی به مالکان خانه‌های دوم نموده‌اند که تأثیر بسزایی در کاهش نسبت اراضی کشاورزی و باغات داشته است.

فروش زمین‌ها و افزایش درآمد ناشی از آن موجب ماندگاری جمعیت، مخصوصاً در روستاهای مورد مطالعه و بویژه در جان‌برازان، زیر باغشاه و قرق باعث شده است تا این روستاها در دوره‌ی آماری 85-75 دارای رشد مثبت جمعیتی باشند. از دیدگاه روستاییان، گردشگران موجب تخریب باغات و زمین‌های کشاورزی از طریق اقامت بر روی زمین‌ها و شکستن شاخ و برگ درختان می‌باشند.

با توجه به این که سرشماری‌های کشاورزی مربوط به دوره‌های آماری 72 و 82 بوده و همچنین بدلیل این که در دهستان شیرکوه مرکز ترویج کشاورزی وجود ندارد، دستیابی به آمار و اطلاعات مربوط به این شاخص‌ها، دهیاری روستاها می‌باشد که متأسفانه، دهیاری‌ها از این نظر آمار و اطلاعات کافی را در اختیار نداشتند. بنابراین با کمک گرفتن از پرسشنامه و بررسی‌های میدانی مشخص گردید که خانه‌های دومی که در روستاهای مورد مطالعه ساخته شده یا در حال ساخت می‌باشند اکثراً از نوع خانه باغ‌اند که مالکین این خانه‌ها بیشتر تمایل به خرید باغ و تبدیل آن به خانه ویلایی داشته‌اند. دلیل این نوع خرید هم بیشتر دسترسی به زمین‌های مسطح و هموار و سهولت تأمین آب می‌باشد.

برای بدست آوردن همبستگی میان گویه‌ها از آزمون همبستگی کای اسکویر استفاده گردید. در این آزمون اگر سطح معناداری کمتر از 0/05 باشد می‌توان قضاوت کرد که به احتمال 95 درصد بین دو متغیر رابطه معنی‌داری وجود دارد. در این صورت فرض صفر که بر عدم وجود رابطه تأکید می‌کرد، رد می‌شود. اما اگر سطح معنی‌داری محاسبه شده کوچکتر از 0/01 باشد، در این صورت می‌توان ادعا کرد که به احتمال 99 درصد بین دو متغیر رابطه وجود دارد (کلانتری، 11387: 100). بنابراین می‌توان گفت که به احتمال 99 درصد گسترش گردشگری خانه‌های دوم باعث کاهش نسبت اراضی کشاورزی و باغی در تمامی روستاهای مورد مطالعه شده است؛ زیرا سطح معنی‌داری برای هر یک از دو متغیرهای مربوطه، کمتر از 0/01 است (جدول 3).

جدول 3- تأثیر خانه‌های دوم بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی

ارتباط گویه‌های مرتبط با شاخص تغییرات کاربری زمین در آزمون کای اسکوئر	سطح معناداری
تشویق روستاییان برای فروش باغات و اراضی کشاورزی به دلیل افزایش تقاضا برای ساخت	0/001
گسترش تخریب اراضی کشاورزی بدلیل ساخت خانه‌های ویلایی	0/000
تخریب باغات و تبدیل آنها به خانه ویلایی	0/002
کوچک یا خردشدن اراضی کشاورزی روستا شده است.	0/005

6-2- تأثیر بر بافت فیزیکی روستاها

در این مورد، از میانگین رتبه‌ای گویه‌های مرتبط با تغییرات فیزیکی بافت روستا استفاده شده است. همان‌طور که از جدول (4) بر می‌آید، میانگین رتبه‌ای به دست آمده، نزدیک به عدد 4 است که در پرسشنامه‌ها، این عدد نشان دهنده‌ی موافق بودن پاسخ‌دهندگان است. از جدول (4) می‌توان این چنین نتیجه‌گیری کرد که گسترش خانه‌های دوم، موجب بهم خوردن بافت فیزیکی روستا شده است. بافت فیزیکی روستاها، شامل جاده‌ها و معابر دسترسی، بافت قدیم و جدید روستاها و چشم‌انداز روستا می‌شود. در روستای ده‌بالا که نسبت به طرزجان تعداد خانه‌های دوم بیشتری وجود دارد این تغییرات در بافت و حاشیه روستا ملموس‌تر است، بدین نحو که عرض کم دره و محدودیت زمین برای ساخت و سازهای جدید، موجب گرایش مالکان به نقاط جدید شده است. به عنوان نمونه مهم‌ترین تمرکز ساخت و سازهای جدید خانه‌های دوم در روستای جان‌برازان می‌باشد.

خانه‌های دومی که در داخل بافت روستاها ساخته شده‌اند یا در حال ساخت می‌باشند نیز چشم‌انداز متفاوتی را به بافت درونی روستاها بخشیده‌اند. ساختمان‌هایی که بین دهه‌های 70 تا 80 احداث شده‌اند، به علت گذشت زمان چهره متفاوتی را نسبت به ساختمان‌های جدید به خود گرفته‌اند. بدین نحو که این ساختمان‌ها ساخت تقریباً سستی را نسبت به ساختمان‌های جدیدی دارند که عموماً با سقف شیروانی و نمایی جدید از سایر جدا می‌شوند. باید به این نکته اشاره کرد که علی‌رغم تغییراتی که در بافت فیزیکی این روستاها بوجود آمده است، جنبه‌های زیبایی‌شناختی ناشی از گسترش این خانه‌ها را در این روستاها نباید نادیده گرفت. با بررسی یافته‌های پرسشنامه‌ای مشخص می‌شود که اکثریت قاطع پاسخ‌دهندگان جامعه آماری خانوار محلی با میانگین $(\bar{x} = 4/8)$ معتقدند که احداث خانه‌های دوم باعث تخریب چشم‌انداز طبیعی روستا شده است. همچنین برای بررسی تأثیر خانه‌های دوم بر بافت سستی روستا و این‌که در پراکندگی بافت روستا تا چه حد تأثیرگذار بوده، از دو سؤال

مرتبط با گویه‌ها استفاده شده است. با بررسی یافته‌های پرسشنامه‌ها مشخص می‌شود که اکثریت قاطع پاسخ دهندگان جامعه آماری خانوار محلی با میانگین $(\bar{x} = 3/59)$ نظر مساعد خود را مبنی بر این‌که خانه‌های دوم بافت سنتی روستا را به هم زده و باعث پراکندگی بافت روستاها شده‌اند، بیان داشته‌اند و معتقدند که افزایش ساخت و ساز ناشی از خانه‌های دوم موجب پراکندگی بافت روستاها در برخی از نواحی شده است.

جدول 4- سؤالات استفاده شده برای گویه‌ی تغییرات بافت فیزیکی روستاها

میانگین رتبه‌ای	سؤالات مرتبط به گویه‌ها
4/8	ساخت خانه های ویلایی چشم انداز طبیعی روستا را تخریب کرده است.
3/57	ساخت خانه های ویلایی بافت سنتی روستا را بهم زده است.
3/62	گسترش خانه های ویلایی موجب پراکندگی بافت روستا شده است.

مأخذ: نگارندگان، 1391

از نظر گسترش فیزیکی، روستای طزرجان بدلیل تعداد کم خانه‌های ویلایی، تغییر خاصی را نداشته و در روستای ده‌بالا نیز، تنها روستای جان‌برازان دارای گسترش فیزیکی بوده که گسترش فیزیکی این روستا نیز ناشی از ساخت و سازهای جدیدی بوده که در حاشیه جنوب‌غربی این روستا صورت گرفته و این ساخت و سازها عمده‌تاً خانه‌های ویلایی است.

6-3- تأثیر بر کم و کیف امکانات و خدمات رفاهی و زیربنایی

عامل بعد، مربوط به تأثیر خانه‌های دوم و گسترش آن‌ها بر روی امکانات و خدماتی است که استقرار آن‌ها به نوعی مرتبط با خانه‌های دوم بوده است یا تأثیری که این نوع مسکن می‌تواند بر روی امکانات و خدمات محلی داشته باشد. امکانات و خدماتی که مورد بررسی قرار گرفته است شامل: خدمات عمومی، راه روستایی، مراکز بهداشتی درمانی، امکانات خدماتی - رفاهی و تسهیلات و فرصت‌های تفریحی می‌باشد. هر کدام از این گویه‌ها به طور جداگانه در پرسشنامه گنجانده شده است و نتایج حاصله از آن در ادامه آورده می‌شود:

1- خدمات عمومی

در مورد خدمات عمومی و تأثیر گسترش خانه‌های دوم بر روی آن‌ها همچنان که از پاسخ‌های ساکنین مورد سؤال بر می‌آید که ایجاد و گسترش خانه‌های دوم، تأثیر مثبتی را بر روی افزایش و یا بهبود خدمات عمومی نداشته و اکثر مراکز خدماتی که در این روستاها استقرار یافته ناشی از روند خدمات‌رسانی به روستاهاست. بنابراین مراکز خدماتی موجود ناشی از گسترش خانه‌های دوم نیست. ذکر این نکته نیز ضروری است که تعداد خانه‌های دوم نیز در روستاهای مورد مطالعه آن چنان زیاد نیست که استقرار خدمات عمومی ناشی از وجود این نوع مسکن در روستاها باشد. در نتیجه می‌توان گفت، میانگین رتبه‌ای منتج از گویه‌ی کیفیت خدمات عمومی، $2/05$ است که نشان می‌دهد روستاییان دید مثبتی نسبت به رابطه بین گسترش خانه‌های دوم و کیفیت خدمات ندارند.

2- راه‌های ارتباطی

در مورد تأثیر ایجاد و گسترش خانه‌های دوم بر روی کیفیت و کمیت راه‌های موجود از گویه‌های مربوط استفاده شده است که در جدول (5) آورده شده است. در مورد این گویه، طبقات خاصی از راه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. اکثریت روستاییان پاسخگو با $(\bar{x} = 3/49)$ نظر مساعد خود را بیان کردند و معتقدند که ساخت و ساز خانه‌های دوم افزایش رفت و آمد به روستاها را به دنبال داشته که این مهم موجب بهبود کیفیت راه‌های روستایی شده که البته این بهبود کیفیت تنها مختص به پوشش سطحی راه‌ها و آسفالت‌شدن آن‌هاست. گویه‌ی دیگری که در بحث مربوط به کیفیت راه‌ها مورد بررسی قرار گرفته، افزایش طول معابر درونی روستاهاست. پاسخگویان محلی $(\bar{x} = 3/8)$ معتقدند که ساخت و ساز خانه‌ها افزایش طول معابر را به دنبال داشته که این افزایش طول در بافت درونی روستاهای مورد مطالعه صورت گرفته و بیشتر در قسمت‌های جنوب و جنوب‌غربی روستا اتفاق افتاده است. این راه‌ها

بیشتر از نوع درجه سه هستند و تنها برای عبور و مرور وسایل نقلیه سبک مورد استفاده قرار می‌گیرد. در بخش‌های جدیدی که خانه‌های دوم استقرار یافته است، جاده‌ها از نوع شوسه‌اند که تنها در فصل تابستان و بهار قابل استفاده است و در فصول سرد سال بدلیل بارش برف و یخبندان بهره‌برداری از این راه‌ها به سختی صورت می‌گیرد. در مورد تعریض معابر، اکثریت پاسخگویان معتقدند که ایجاد و گسترش خانه‌های ویلایی، نه تنها تعریض معابر را بدنبال نداشته، بلکه در روزهای تعطیل بار ترافیکی سنگینی را در روستاها، در کنار آن آلودگی صوتی زیادی را در روستاها بوجود آورده است. پاسخگویان در پاسخ‌های خود گزینه 1 و 2 را انتخاب کرده‌اند که نشان‌دهنده عدم رضایت آن‌ها از روند روبه افزایش ساخت خانه‌ها و تأثیر منفی آن‌ها بر روی راه‌های درونی روستاهاست.

جدول 5- گویه‌ها و میانگین رتبه‌ای مرتبط با شاخص راه

میانگین رتبه‌ای	سؤالات مرتبط به گویه‌ها
3/49	از زمان ساخت خانه‌های ویلایی کیفیت راه‌ها بهتر شده است
1/55	افزایش ساخت خانه‌های ویلایی موجب تعریض معابر داخلی روستا شده است.
3/80	افزایش خانه‌های ویلایی موجب افزایش طول معابر داخلی روستا می‌شود

مأخذ: نگارندگان، 1391

3- تأسیسات خدماتی

در مورد مراکز خدماتی که در روستاهای مورد مطالعه استقرار یافته است، با اطمینان کامل می‌توان گفت که با افزایش گردشگران و مشکلات اقتصادی روستاییان منطقه، گرایش به ایجاد مشاغل مکمل با فعالیت‌های زراعی و باغداری در ناحیه افزایش یافته است. یکی از این مشاغل فعالیت در تأسیسات خدماتی (مغازه‌ها و رستوران‌ها) می‌باشد. درآمد مغازه‌ها در روزهای تعطیل و مواقع اوج ورود گردشگران به چندین برابر روزهای عادی سال می‌رسد. با وجود بهبود وضعیت اقتصادی روستاییان ناشی از افزایش گردشگران، با بررسی‌های میدانی مشخص گردید که از کل 6 رستوران موجود در روستاهای مورد مطالعه، تمامی این رستوران‌ها دارای مالکیت غیربومی بوده و

روستاییان بیشتر به شکل کارگران فعالیت می‌کنند. همچنین از کل 8 مغازه خواروبارفروشی در روستاهای مورد مطالعه، مالکین آن‌ها بومی بوده و محل اقامت آن‌ها نیز در روستاهاست. علاوه بر این در مورد فعالیت مغازه‌های محلی باید به این نکته اشاره کرد که اکثریت مالکین خانه‌های دوم و گردشگران، مواد غذایی مورد نیاز خود را با خود همراه دارند و بنابراین مراجعه کمی به مغازه‌های محلی صورت می‌گیرد که تبدیل به عامل مهمی در عدم تمایل ساکنین محلی به ایجاد مغازه شده است. بدلیل شرایط خاص جغرافیایی یکی از مشاغلی که مخصوصاً در سال‌های اخیر رشد چشمگیری داشته است، راه‌اندازی واحدهای گلابگیری، بویژه در روستای ده‌بالاست. با بررسی‌های میدانی مشخص گردید که تعداد 6 واحد گلابگیری در روستاهای مورد مطالعه فعال می‌باشد. از نظر زمانی بهره‌برداری از این واحدها از قدیم در این روستاها رواج داشته و شاغلین این بخش را نیز افراد میانسال در برمی‌گیرند، که یکی از مهم‌ترین دلایل استقرار و فعالیت روستاییان، افزایش ورود گردشگران به ناحیه بوده است.

4- امکانات درمانی و بهداشتی

در مورد این نوع امکانات، یافته‌ها نشان می‌دهد که روستاهای مورد مطالعه بدلیل جمعیت بیشتر نسبت به سایر نقاط روستایی دهستان، به عنوان مکان مرکزی استقرار این امکانات برگزیده شده‌اند و هر کدام از این روستاها در خدمات درمانی خاصی به روستاهای پیرامونی خود ارائه خدمات می‌کنند. مثلاً روستاهای طزرجان، آمحسن و جان‌برازان بدلیل موقعیت قرارگیری خود و جمعیت کافی به عنوان مکان استقرار خانه‌ی بهداشت در کل روستاها در نظر گرفته شده‌اند. تعداد خانه‌های دوم در این سه روستا نسبت به سایر روستاها بیشتر است که سهولت دسترسی مالکین خانه‌های دوم را به این خدمات در مواقع ضروری و مورد نیاز فراهم کرده‌اند. همان‌طور که از پاسخ‌های دریافت شده بر می‌آید، میانگین پاسخ‌ها، ($\bar{x} = 1/83$) می‌باشد و نشان‌دهنده‌ی این است که با افزایش تعداد مالکان خانه‌های دوم و افزایش تعداد آن‌ها در روستاهای مورد

مطالعه، بهبودی در تعداد پزشک و امکانات خدماتی و درمانی در روستاها بوجود نیامده است.

جدول 6- گویه‌ها و میانگین رتبه‌ای مرتبط با شاخص امکانات درمانی و بهداشتی

میانگین رتبه‌ای	سؤال مرتبط
1/83	گسترش ساخت خانه های ویلایی در بهبود امکانات درمانی - بهداشتی مؤثر بوده است.

مأخذ: نگارندگان، 1391

5- فرصت‌ها و تسهیلات رفاهی

در مورد افزایش یا بهبود فرصت‌ها و تسهیلات تفریحی در روستاهای مورد مطالعه، یافته‌های میدانی مشخص ساخت که یکی از مشکلات روستاهای مورد مطالعه، کمبود و یا نبود وسایل و امکانات تفریحی برای ساکنین محلی است. این روستاها بیشتر مورد بهره‌برداری گردشگران بوده و اردوگاه‌های موجود نیز در ماه‌های گرم سال مورد استفاده سازمان‌های دولتی و خصوصی قرار می‌گیرند. افزایش استقرار خانه‌های دوم نیز تأثیری در استقرار تسهیلات تفریحی برای ساکنین محلی نداشته است. میانگین رتبه‌ای این گویه، گویای این مطلب است که اکثریت ساکنین اظهار کرده‌اند که توسعه گردشگری تسهیلاتی را بدنبال نداشته است.

جدول 7. گویه‌ها و میانگین رتبه‌ای مرتبط با شاخص تسهیلات

میانگین رتبه‌ای	سؤال مرتبط
1/17	افزایش فرصت‌ها و تسهیلات تفریحی ناشی از توسعه گردشگری

مأخذ: یافته‌های نظری محقق، 1388

6-4- تأثیر بر بهبود کیفیت ساخت و ساز و مسکن محلی

به منظور بررسی این شاخص، از میانگین رتبه‌ای پاسخگویان استفاده شده است. میانگین رتبه‌ای برای سؤال «ساخت خانه‌های ویلایی موجب بهبود کیفیت مسکن بومی روستا شده است»، $(\bar{x} = 2/2)$ است که نشان‌دهنده‌ی آن است که بیش از 70 درصد

از پاسخگویان محلی معتقدند که ایجاد و گسترش خانه‌های ویلایی تأثیری در بهبود کیفیت مسکن نداشته است و نوسازی مسکن در روستاها دارای روندی است که به مرور زمان در هر مکانی اتفاق می‌افتد.

جدول 8- فراوانی و درصد پاسخگویان

ساخت خانه‌های ویلایی موجب بهبود وضعیت مسکن بومی روستا شده		
درصد	فراوانی	
1/5	2	کاملاً مخالفم
73/1	95	مخالفم
16/9	22	نظری ندارم
8/5	11	موافقم
0	0	کاملاً موافقم
100	130	جمع

مأخذ: نگارندگان، 1391

در مورد سؤال «استقرار خانه‌های ویلایی موجب تشویق روستائیان به نوسازی مسکن خود شده است» با بررسی و تحلیل نتایج بدست آمده از پرسشنامه مشخص می‌شود که بیش از 81 درصد از پاسخگویان معتقدند که ساخت و سازهای جدیدی که در روستاهای مورد مطالعه صورت گرفته است، انگیزه آن‌چنانی را در روستائیان برای الگوبرداری از ساخت خانه‌های دوم و ویلایی ایجاد نکرده است. میانگین رتبه‌ای در این سؤال ($\bar{x} = 1/7$) است که نشان‌دهنده‌ی عدم تمایل روستائیان به تأثیرپذیری از الگوهای ساخت خانه‌های ویلایی می‌باشد. از سوی دیگر باید توجه داشت که الگوی ساخت خانه‌های ویلایی دارای ویژگی‌های خاص خود است که تنها جنبه زیبایی‌شناختی آن برای روستائیان جالب هست؛ وگرنه روستائیان منابع مالی کافی را در اختیار ندارند تا بتوانند هزینه این چنین ساختمان‌هایی را تأمین کنند یا حداقل بتوانند نقشه ساختمان‌ها را در مورد خانه‌های نوساز خود اجرا کنند. با روی کارآمدن مدیریت

جدید روستایی در قالب فعالیت دهیاری‌ها و همچنین تهیه طرح‌های هادی روستایی، ساخت و سازهای درون روستایی کمتر خارج از ضوابط مهندسی ساختمان صورت می‌گیرد و بنابراین نمی‌توان انتظار داشت که ساخت و سازهای جدید صرفاً متأثر از ساخت خانه‌های ویلایی در روستاها باشد.

جدول 9- فراوانی و درصد پاسخگویان

تشویق روستاییان به نوسازی مسکن بدلیل استقرار خانه های ویلایی		
درصد	فراوانی	
2/3	3	کاملاً مخالفم
79/2	103	مخالفم
8/5	11	نظری ندارم
10	13	موافقم
0	0	کاملاً موافقم
100	130	جمع

مأخذ: نگارندگان، 1391

یکی دیگر از شاخص‌هایی که می‌توان از آن جهت بررسی تأثیر یا عدم تأثیر گسترش ساخت خانه‌های ویلایی بر کیفیت مسکن بومی در نظر گرفت، اقدام به ساخت خانه توسط روستاییان و اجاره دادن آن به گردشگران می‌باشد. ناحیه مورد مطالعه به علت این‌که در فصل تابستان دارای تراکم بسیار بالای گردشگران است و برخی از این گردشگران برای اقامت در روستاها اقدام به اجاره باغ یا خانه‌باغ می‌کنند، برخی از افراد محلی برای کسب درآمد، اقدام به ساخت خانه‌هایی در متراژ پایین می‌کنند که بدلیل افزایش قیمت زمین در سال‌های اخیر، ساخت و سازها بیشتر در باغات صورت گرفته است. بدین منظور برای بررسی و میزان اثر بخشی این الگو بر روی روستاییان، این سؤال در پرسشنامه گنجانده شد.

با تحلیل و بررسی یافته‌های گردآوری شده از روستاییان مشخص گردید که، تقریباً 20 درصد از روستاییان، اقدام به ساخت مسکن جدیدی در روستاها کرده‌اند که طبق

اظهارات آن‌ها سعی بر آن بوده تا الگویی نزدیک به خانه‌های ویلایی یا حداقل الگوهای خانه‌های شهری پیاده شود تا برای گردشگران جذابیت داشته باشد و از نظر بهداشتی نیز در حد استاندارد مطلوب باشد. میانگین رتبه‌ای برای این شاخص، از یافته‌های پرسشنامه، $(\bar{x} = 2/4)$ است.

جدول 10- فراوانی و درصد پاسخگویان

تشویق روستاییان به ساخت مسکن و اجاره ناشی از افزایش گردشگران		
درصد	فراوانی	
2/3	3	کاملاً مخالفم
70/8	92	مخالفم
7/7	10	نظری ندارم
18/5	24	موافقم
0/8	1	کاملاً موافقم
100	130	جمع

مأخذ: نگارندگان، 1391

با بررسی این سؤالات و میانگین رتبه‌ای پاسخ ساکنین محلی مشخص می‌شود که ایجاد و گسترش خانه‌های دوم تأثیر چندانی بر بهبود کیفیت مسکن محلی و تأثیرپذیری روستاییان از الگوهای خانه‌های دوم نداشته است و تنها در برخی از موارد که ساکنین محلی از وضع مالی مناسبی برخوردار بوده‌اند، اقدام به سرمایه‌گذاری و ساخت مسکن جدید بر اساس الگوهای ساخت خانه‌های دوم نموده‌اند.

7- نتیجه‌گیری

ایجاد و گسترش خانه‌های دوم در روستاهای مورد بررسی اثرات مختلف کالبدی را با شدت و ضعف متفاوتی به دنبال داشته است. از نظر امکانات و خدمات زیربنایی و رفاهی، بعد از ورود گردشگران و احداث خانه‌های دوم، تنها تعداد رستوران‌ها و مغازه‌ها در روستاهای مورد مطالعه افزایش پیدا کرده که دلیل عمده‌ی آن نیز افزایش

ورود گردشگران به روستاها بویژه در فصل تابستان است. مالکان خانه‌های دوم که بیشتر آخر هفته‌ها در روستاها اقامت می‌کنند، بیشتر مواد مصرفی مورد نیاز خود را به همراه دارند، در نتیجه درآمدزایی برای مغازه‌داران محلی به همراه نداشته است.

از نظر تأسیسات بهداشتی و درمانی، روستاها چندان وابسته به افزایش یا کاهش خانه‌های دوم نبوده‌اند و بیشتر خدمات ارائه شده به روستاها، بدلیل افزایش جمعیت و لزوم حمایت دولت از طبقات محروم جامعه، صورت گرفته است. همچنین از نظر راه‌های روستایی (کیفیت و کمیت)، راه‌های درون روستایی طول بیشتری را پیدا کرده‌اند. همچنین در سال‌های اخیر عملیات تعریض در برخی از مسیرها بر روی جاده تفت به دهستان شیرکوه، به دلیل حادثه‌خیز بودن بویژه در ایام تعطیل و شلوغی جاده، صورت گرفته است.

در ده‌بالا، بدلیل موقعیت خاص جغرافیایی و قرارگیری در دره‌ای کم عرض و همچنین بدلیل اجرایی نشدن طرح هادی، معابر درون روستایی دارای عرض بسیار کم است که با مشاهدات میدانی صورت گرفته در ایام تعطیل، مشخص شد که در این ایام ترافیک سنگینی در معابر ایجاد می‌شود که مشکلاتی را از نظر آلودگی صوتی و زیست محیطی برای روستاییان بوجود آورده است. در برخی از نقاط روستاهای مورد مطالعه که خانه‌های دوم جدیداً استقرار پیدا کرده‌اند، راه‌ها از نوع شوسه درجه 3 می‌باشد که نارضایتی مالکان را به دنبال داشته است.

در روستای طزرجان، به دلیل اجرای طرح هادی وضعیت تا حدودی متفاوت است. معابری که اخیراً در روستا احداث می‌شود مطابق با طرح هادی است، هر چند این روستا، دارای بافت پراکنده‌تری نسبت به روستای ده‌بالا می‌باشد. بُعد مسافت، وضعیت آب و هوایی بهتر و شهرت بیشتر روستاهای ده‌بالا موجب شده تا گسترش خانه‌های ویلایی در روستای طزرجان بسیار کمتر از روستای ده‌بالا باشد، به طوری که در کل روستای طزرجان 34 خانه ویلایی وجود دارد در حالی که در ده‌بالا، 139 خانه ویلایی وجود دارد که روز بروز نیز بر تعداد آن افزوده می‌شود.

منابع

- پوروخشوری، سیده زهرا، (1380)، راهکارهای توسعه بهینه زیست محیطی در گردشگری ساحلی، تهران: انتشارات سازمان محیط زیست.
- رضوانی، محمدرضا، (1382)، تحلیل روند ایجاد و گسترش خانه‌های دوم در نواحی روستایی، مطالعه موردی: نواحی روستایی شمال استان تهران، تهران، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره 45، صص 73-59.
- شارپلی جولیا و ریچارد، (1380)، گردشگری روستایی، ترجمه رحمت‌الله منشی‌زاده و فاطمه نصیرزاده، تهران: انتشارت منشی.
- علیقلی‌زاده فیروزجایی، ناصر، (1386)، اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی نواحی روستایی، مطالعه موردی: نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان نوشهر، پایان‌نامه دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، استاد راهنما دکتر سیدعلی بدری، دانشگاه تهران، گروه جغرافیای انسانی.
- فخرالدین تفتی، محمد حمید، (1374)، روابط شهر و روستا و نقش آن در توسعه روستایی، مورد دهستان شیرکوه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما دکتر عباس سعیدی، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، گروه آموزشی جغرافیا.

- Aronsson, L. (2005). *Mötet: en Studie I Smögenav Turisters, Fritids boendesoch Bofastas Användningav Tidoch Rum. Forskningsrapport 93:1*. Karlstad: Högskolan i Karlstad.
- Bielckus, C. L., Rogers, A. W., & Wibberley, G. P. (2008). *Second homes in England and Wales*. London: Invicta Press.
- Bohlin, M. (1982). *Spatial Economics of Second Homes: a Review of a Canadian and a Swedish Case Study*. Uppsala dissertations from the faculty of Social Sciences 27. Uppsala: Uppsala University.
- Bowen, Richard L., Linda, J., Cox, & Morton, F. (1991), *the Interface between Tourism and Agricultures*. *Journal of Tourism Studies* 2.
- Clout, H. D. (1969). *Second Home in France*. *Journal of Town planning Institute*. 55. October 1969. Quoted from: Da Vane, R. 1975. *Second home Ownership: a case study*. UK: University of Wales Press.

- Dijst, M., Lanzendorf, M., Barendregt, A., & Smit, L. (2005), Second Homes in Germany and the Netherlands: Ownership and Travel Impact Explained. *Tijdschriftvoor Economists en Social Geography* 96 (2), 139-152.
- Gallent, N., Mace, A., & Tewdwr, M. (2005), *Second home: European Perspectives and UK Policies*. England: Ashgate Publish Limited.
- Hall, C. M., & Müller, D. K. (Eds.) (2004), *Tourism, Mobility and Second Homes*.
- Halseth, G., & Rosenberg, M. W. (1995), Cottagers in an Urban Field. *Professional Geographer* 47 (2), 148-159. Harlow: Pearson.
- Hermans, D. (1981), The encountering of agriculture and tourism: A Catalan case; *Annals of Tourism Research*; Vol, 8.
- Marjavaara, R. (2007), Route to destruction? Second home tourism in Small Island Communities. *Island Studies Journal* 2 (1), 27-46.
- Müller, D. K., Hall, C. M., & Keen, D. (2004), Second Home Tourism Impact, Planning and Management. In C. M. Hall, & D. K. Müller (Eds.) *Tourism, Mobility and Second Homes: Between Elite Landscape and Common Ground*, pp. 15-32. Clevedon: Channel View.
- Müller, D. K. (2004), Mobility, Tourism and Second Homes. In Lew, A. A., Hall, C. M. and Williams, A. M. (Eds.) *A Companion to Tourism*, pp. 387-398. Oxford: Blackwell.
- Stott, M. (2010), A; *Tourism in Mykonos; Some social and Cultural responses Mediterranean Studies*.
- Wall, G., & Mathieson, A. (2006), *Tourism: Change, Impacts and Opportunities*. Harlow: Pearson.